

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY SÍRJA

Bakay Kornél

I. (Szent) László magyar király uralkodása idejéből (1077. április 25. – 1095. július 29.) a szétdarabolt Magyarország jelenlegi kis területén I. Béla király másodszülött fia, László egyetlen jelentős alkotása lelhető fel,¹ a somogyországi Somogyvár község területén álló Szent Egyed-monostor. Ennek hatalmas templomát (amely vetekszik a fehérvári és a pécsi egyházakkal, és ahová több ezer ember befért!) a Szentháromság, Péter és Pál, valamint Szent Egyed hitvalló (Sanctus Egidius confessor) tiszteletére 1091. szeptember 1-jén, a király és főemberei, valamint a Saint-Gilles-i apát, Odilo és Teuzo pápai legátus jelenlétében szentelték fel (dedicata est, consecrari fecit).

XIX. századi kutatási előzmények után, a történeti források összegyűjtését és értékelését követően, 1972-ben hozzákezdünk a somogyvári Kupavárhegy közel négy hektáros területének régészeti feltárásához. A templom, a monostor, a várfalak maradványai, a XX. század derekára, teljesen eltűntek a felszínről. Az ásatás nagy lendülettel indult, és már az első években jelentős eredményeket értünk el. Világossá vált, hogy I. László király ezt a királyi apátságot (una regali abbacia), a Szlavónia birtokbavétele után (1083)² alapította, (1090/92 körüli) zágrábi püspökségtől eltérő céllal hozta létre. Mégpedig azért, hogy halála után itt, az ősei földjén, találjon örök nyugalomra, és lelki üdvéért, harcaiért segítőjeként, bűnei bocsánatáért, a várt trónörökös születéséért a Clunyszellemiségű nyugati szerzetes atyák³ imádkozzanak, és mutassanak be szentmiséket. „Hiszek abban, hogy a szent férfiak imái nemegyszer segítették győzelemre gyenge karomat a pogány ellen... ahogyan Szent Egyed monostorának is ajánlottam magamat levelemben, így a te Szent Benedek monostorodnak is... ajánlom magamat. Tudd meg, hogy én Szent Egyed apátjának Magyarország földjén sok javadalmat adtam,” írta László király

¹ A Tolna megyei bátai apátságot szokták még számba venni, de ez nem László király alapítása, csak adományokkal gazdagítása fűződik a nevéhez. Vö. Györffy György, Szent László egyházpolitikája. Túrkevei Múzeum Emlékkönyve, 1971, 69. – A hagyomány szerint Eger közelében, a felnémeti völgyben is állott egy Szent Egyedről elnevezett bencés apátság, amelyet állítólag ugyancsak László király alapított. Vö. Magyar Katolikus Lexikon. Főszerk. Dr. Diós István. II. Budapest, 1993, 813.

² Karácsonyi János, Szent László meghódítja a régi Szlavóniát. Értekezések a történeti tudományok köréből 24 (1916) 99-130.

³ IV. Raymund, Toulouse grófja 1066-ban adta át Saint-Gilles-t Clunynek, amely korszak Hugo apát alatt volt a legvirágzóbb. Vö. Kiss Gergely, A somogyvári bencés apátság és francia kapcsolatai. Egyháztörténeti Szemle (2000) 43-61.

Oderisiusnak, a montecassinoi apátnak.⁴ Az Európában nagy tiszteletnek örvendő Szent Egyed (cca. 640-ben született Athénban – 720/25 körül halt meg Saint-Gilles-ben, ahol a sírja is van) provence-i apátságát választotta tehát, mivel Szent Egyed megbocsátotta még az uralkodók bűneit is,⁵ segítette a fiúutódok fogantatását,⁶ és ezért a Flavia-völgyi Saint-Gilles du Gard monostorral már 1091 előtt felvette a kapcsolatot.

1091 előtt, talán 1070/80 körül, kezdhettek hozzá a somogyi templom felépítéséhez. A monumentális, három hajós templom kőből és téglából épült, a nyugati oldalon két hatalmas toronnyal, díszes főkapuval, az északi szentély mellett sekrestyével (sacristia), a déli oldalon még egy külső, az északon pedig egy kolostor felé vezető, belső ajtóval. Az alapító király gazdag adományokkal látta el a Magyar Királyság legnagyobb méretű bencés egyházát, amint erről a párizsi Bibliothèques Nationale-ban őrzött (XII. századi másolatban fennmaradt) 1091. évi hiteles Feljegyzés (notitia) beszámol.⁷ Ez az okirat kiemelten foglalkozik a templom átriumával: „Ugyanennek az egyháznak az átriumát (csarnokát), ahová mindenki, mind az életében, mind a halálban, bármily kényszertől szorongatva, mintegy biztos menedékbe menekülhet, a felettébb keresztény király úgy szenteltette fel, hogy bárki meneküljön ide oltalomért, teste és lelke egyaránt vigasztalást találjon, és személyét és vagyonát jogtalanság ne érje...” Ezt a csarnokot a templom nyugati felében azonosítottuk. Feltűnő volt, hogy a déli kapu vonalában, az ötödik oszloppárnál, egy széles és erős, észak-déli irányú kőfalat építettek, amely kötés nélkül (szervetlenül) támaszkodott a templom eredeti, déli és északi főfalához, illetve annak félpilléreihez. A kváderkövekből, kemény habarcsba rakott erős falnak (szélessége 130 cm), mély fundamentuma (-280 cm) volt, de a déli oldalon 20 cm-rel mélyebbre ásták a fundamentumot, mint az északon. Ez a keresztfal, középen nem ért össze! A két falvég között 260 cm széles köz maradt szabadon, mert ott volt eredetileg egy szent sír, amelyet az átriumba érkezők is elérhettek!

⁴ Fraknói Vilmos, Szent László levele a montecassinoi apáthoz. Értekezések a történeti tudományok köréből 20 (1901) 279-291. – DHA 1. Budapest, 1992, 272. – Írott források az 1050-1116 közötti magyar történelemről. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 22. Szeged, 2006, 143-144. – Neumann Tibor, A somogyvári bencés monostor alapítása. PPKE Műhelytanulmányok 1999, 43.

⁵ „Noha bűnös vagyok, minthogy a földi hatalom ügyét nagyon súlyos véték nélkül nem lehetséges előmozdítani.” László király levele a montecassinoi apáthoz. Írott források...143. – Károly frank király kérte Szent Egyedet, hogy imádkozzon egy igen súlyos vétkéért, amelyet nem mert meggyónni. Az Úr, Egyed érdemeire tekintettel, megbocsátott. Vö. Iacobi, Legenda Aurea, cap. 125: Huic sancto Egidio Deus revelavit occultum quoddam peccatum, quod Karolus erubuit confiteri. – Neumann id. mű 38. – Bagi Dániel, Gallus Anonymus és Magyarország. Budapest, Argumentum, 2005, 155-156, – Vö. Magyar Katolikus Lexikon II. Budapest, 1993, 810-813.

⁶ László királynak Rudolf leányától, Adelheidtől csak leányai születtek. Piroska, Iréne néven János bizánci császár felesége lett.

⁷ Bakay Kornél, Somogyvár. Szent Egyed monostor. A somogyvári bencés apátság és védműveinek régészeti feltárása, 1972-2009. Műemlékek Nemzeti Gondnoksága, Budapest, 2011, 85-94. (A továbbiakban: Bakay 2011)

A keresztfal talán a karzatot tartotta, valamint elválasztotta a kiemelten védett átriumot a templomtértől. Építési idejére forrásadatunk nincs, az építési mód és a leletek alapján a XII-XIII. század feltételezhető, de a XV. századi (Mátyás-kori) építkezések ideje sem zárható ki.

A sírépítmény különös alakú és építésű. A sírhely eredeti szélessége 132 cm, megmaradt, mérhető hosszúsága 160 cm volt, mélysége 150 cm. Ezt a sírhelyet később megszűkítették, szélessége 42 cm lett. Az évszázadok alatt bekövetkezett bolygatások miatt, leleteket nem találtunk, a keleti záródását elpusztították. Az észak-déli keresztfal nyugati oldalán később, a XVI. század első évtizedeiben, egy U-alakú falat emeltek, amely toldalék ugyancsak kötés nélkül támaszkodott a keresztfalhoz. Ezzel lezárták a templombelsőt és megszüntették az átrium eredeti rendeltetését. Ennek, a szent sírt magában foglaló területnek tehát, a templom belső terének megkisebbitése után is, a megszentelt hajóban kellett maradnia!

Felmerül a kérdés: a templom belső terének kényszerű megkisebbitésekor, a leromlott állapotú és elszegényedett monostorban,⁸ miért vállaltak az építetők ekkora többletmunkát? Ne feledjük, a felmenő falak számított magassága öt-hét öl (10-14 m) lehetett. Nyilvánvaló azért, mert az egykori sírhely a bazilika legszentebb része volt!

A somogyvári Szent Egyed-monostor nemcsak királyi apátság volt, de nullius apátság is,⁹ fénykorában jelentős birtokokkal, ezért a pápaság féltett apátságának, Saint-Gilles du Gard-nak a filiái közt mindig az első helyen sorolták fel.¹⁰ A XI-XII. században a pápai kancellária kiemelt figyelme kísérte a Magyar Királyság eseményeit, ezért nem csoda, hogy László király váratlan halálának hírére is hamar reagáltak. 1096 júliusában a pápa előbb Nîmes-ben, majd Saint-Gilles-ben tartózkodott,¹¹ tehát birtokában volt a friss híreknek: „Nem csekély örömmel ujjongunk, hallván, hogy Nagyságod... a Magyar Királyság kormányzására emeltetett” (ad Ungarici regni regimen esse propectam),¹² írta II. Orbán pápa Kálmán királynak 1096. július 27-én.

I. László király 1095. július 29-i halála után¹³ tizenegy évvel, a Saint-Gilles-i monostor apátjának, Hugónak kérésére II. Paschalis pápa 1106. november 2-án, Parma-ban kelt bullájában megerősíti (firmamus), hogy tudván

⁸ 1508-ban a vizitátorok teljesen lepusztult állapotokat találtak. Vö. Bakay 2011, 103-104.

⁹ nullus preter regem super res ecclesie iudicare presumat. DHA 1. 352. – Vö. Györffy György, A Szent László-kori Somogyvár történeti szerepe. In: Szent László és Somogyvár. Tanulmányok a 900 éves somogyvári bencés apátság emlékezetére. Szerk. Magyar Kálmán. Kaposvár, 1992, 9.

¹⁰ ÁUO VI. 328-329. – Vö. Kiss Gergely id. mű (2000) 45.

¹¹ Baumgarten Ferencz, A saint-gilles-i apátság összekötetései Magyarországgal. Századok 40 (1906) 402.

¹² DHA 1. 317 – Írott források 162.

¹³ Bunyitay Vince, A váradi káptalan legrégebbi statutumai. Nagyvárad, 1886, 14.: B. Beatissimus Ladislaus, eius translationis festum colitur V. kal. iuli (június 27), et eius depositio quarto kal. Aug. (július 29).

a jó emlékű László király elhunytáról (Latisclavus bone memorie Ungarorum rex), az általa alapított somogyi monostort, amelyet a boldog emlékű Odilo kezébe, Saint-Gilles-nek felajánlott (per manum Odilonis felicis memorie predecessoris vestri monasterio Beati Aegidii), aki (ti. Odilo) szeretett fiunk (dilectus filius), Hugo apát elődje volt Saint-Gilles-ben. Majd így folytatja: és ahol az ő tiszteletre méltó teste nyugszik (ubi et eius corpus venerabile requiescit). Magát az oklevelet ismerte már Somogyvár egykori birtokosa, gróf Széchenyi Imre (és segítője, Gerecze Péter), aki a Kupavári Millennium ünnepélye alkalmából kiadott kis ismertető füzetében a következőket írta: „Ennek az apátságának az alapítását megerősíti II. Paschalis pápa bullája is... Kitűnik továbbá ebből, hogy az okmányokban közölt privilégiumokat a pápa majdnem szóról-szóra megerősíti, ennél fogva tehát e bullát ismételni nem szükséges.”¹⁴

A nem minden mondatában teljesen egyértelmű pápai oklevél elemzését 1900-ban a „veterán történész,” Mátyás Flórián (1818-1904) végezte el,¹⁵ aki a magyar történeti forrásműveket is kiadta négy kötetben,¹⁶ s mindegyikhez bevezető tanulmányokat is írt latin nyelven!

Mivel az egész oklevél a somogyi Szent Egyed-monostorról szól, lényegében megismétli és megerősíti az 1091. évi notitia szövegezését, több ízben szó szerinti átvételekkel, mint például: „tehát a fentebb említett király végzésével, a jelen dekrétummal elrendeljük, hogy bárki legyen a somogyi apát, a Flavia völgyi Szent Egyed monostorotok apátjának engedelmességet fogadjon s azt állhatatosan megtartsa”... (Igitur supradicti regis deliberationem presentis decreto sanctimus, ut quicumque Seumichiensis abbas fuerit, abbati monasterii vestri, quod in Valle Flauiana a sancto Aegidio constructum diximus, obedientiam profiteatur et perseveranter observet.) „A bulla szabatosabb és rövidebb formában ugyan, de sorról-sorra haladva, s az értelem árnyalatait is vissza tükröztetve írja át a somogyvári oklevél szövegét; az apátság immunitásáról szóló részt pedig szóról-szóra átveszi (nullus preter regem super res ecclesie iudicare presumat).”¹⁷ Jellemző az átriumra vonatkozó rendelkezés megerősítése, valamint a birtokok és a monostor házának (Seumichensem

¹⁴ Széchenyi Imre gróf, A somogyvári Kupavár, illetőleg Szt.-Egyed apátság Történetének Vázlata. Budapest, 1896, 8. – Vö. Gerecze Péter, A somogyvári szent Egyed (Aegidius)-monostor-templom maradványai. Archaeológiai Közlemények 20 (1897) 136.

¹⁵ Mátyás Flórián, Sz. László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése. Értekezések a történeti tudományok köréből 19 (1900) 1- 42. és Akadémiai Értesítő 11 (1900) 8. sz., 495-504. Kivonat a június 11-én tartott felolvasásból. – uő Chronológiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történetéhez. Értekezések a történeti tudományok köréből 18 (1899) 355-394.

¹⁶ Mátyás Flórián, Historiae Hungaricae Fontes Domestici I-IV. Pécs és Budapest, 1881-1885.

¹⁷ Baumgarten Ferencz, A saint-gillesi apátság összeköttetései Magyarországgal. Századok 40 (1906) 393-394.

cellam¹⁸) védelme. Szent Egyed sírjáról nem esik szó az 1091. évi somogyvári oklevélben, egy halott sírjának (ti. László királynak, akit 1091-ben szeretett fiunknak /dilecto filio nostro/ neveztek) említése tehát a pápai kancellária új információja!

Így egyáltalán nem meglepő, hogy Mátyás Flórián, a korábban általánosan elfogadott állásponttal szemben, azt mutatta ki, hogy László királyt először nem Váradon, hanem Somogyvárott temették el. Kézai Simon szerint Váradon nyugszik (In Warod requiescit),¹⁹ a Képes Krónika pedig csak annyit mond, a váradi monostorában temették el (sepultus Varadini in monasterio suo).²⁰ A XIV. századi Pozsonyi krónika, a Budai és a Váradi krónikacsalád úgy tudta, hogy szentséges testét a váradi monostorában temették el, és ereklyéit ott tisztelték, a legnagyobb alázattal imádják (sacrosanctissimum corpus in suo monasterio Waradini devotissime veneratur).²¹ A Kornides-kódex szerint is a „legszentebb testét Váradon tisztelik” (cuius corpus Waradini devotissime veneratur). A Toldy-kódex többet mond: „Szent László királyt a váradi egyházban temették el, ahol a sírnál éjjel-nappal Isten dicsőségére Dávid zsoltárokat zengenek” (Sanctus Ladislaus rex...sepultus est in ecclesia Waradiensi, ubi dies noctesque apud sepulcrum eius decantatur in laudem Dei psalmi Daudis).²² A Szent László legenda is úgy tudja, hogy Váradon temették el, de elmesél egy különös történetet is, amely szerint László királyt „váratlan betegség döntötte le a lábáról...boldogan tért meg az Úrhoz. A hívek a nyári napok hősége, és a hosszú út miatt haboztak, hogy testét Váradra vigyék-e (ugyanis az ő meghagyása szerint ide kellett volna temetni), de úgy látszott, okosabb a *fehértvári* egyház mellett dönteni, minthogy az volt közelebb...a kocsi, amelyre a testet rakták, mindenféle állati vonóerő nélkül, magától indult Váradra, a helyes úton.” (Dum vero de corpore eius Waradinum transferendo, ubi scilicet sepeliri se mandaverat, ob ardorem dierum canicularium et longitudinem vie fidelium hesitaret arbitrium et in Albensem ecclesiam,..)²³ Az Érdy-kódex is megörökítette ezt a történetet: „Még életében meghatta vala, hogy Bihar-Váradra vinnék temetni testét halála után. A magyarországi fejedelmek kedég látván az időnek alkalmatlan és messze voltát, félének rajta, hogy a szent kegyes király testének romlása ne lenne az nagy buzgó hevségnek miatta.

¹⁸ II. Orbán pápa 1091. november 17-i oklevelében: Monasteriorum sive cellarum donatio, Baumgarten id. mű (1906) 407.

¹⁹ SRH I. Budapest, 1999, 182.

²⁰ Gombos, Catalogus I. Budapest, 2005, 645.

²¹ SRH I. Budapest, 1999, 420. és II. 40. Pozsonyi és Párizsi krónika. In: Krónikáink magyarul. III/1. Történelmi források III. Válogatta és fordította Kulcsár Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 2006, 29, 70.

²² Gombos, Catalogus II. Budapest, 2005, 989. – Krónikáink magyarul. Budapest, 2006, 165.

²³ Árpád-kori legendák és Intelmek. Szerk. Érszegi Géza. Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1983, 99-100. – Gombos, Catalogus III. Budapest, 1937, 2456-2461. – SRH II. 522-523.

Tanáccsal élván, közelségnek okáért térének Fejérvár felé...” Temesvári Pelbárt latin szövege megegyezik a fentivel.²⁴ Ezt a kocsi-csodát mind a Képes Krónika, mind a Magyar Anjou Legendarium képben is megörökítette. Egyetlen más esetben sem ismernek a hazai források hasonló történetet, bár mind a legenda, mind az idézett írott források későiek, századokkal későbbiek Szent László temetésénél. Mégis sokat jelent a történet, mert azt bizonyítja, hogy Szent Lászlót nem Váradon, hanem másutt temették el, közvetlenül a halála után. Györffy György ezt így fogalmazta meg: „A halottas szekér László király koporsóját másfelé vitte, mint ahová irányították. Ezt mondja róla a legenda, amely a jelképek nyelvén fejezi ki a valóságot. László hamvait ugyanis először a somogyvári monostor-templomban helyezték el, de utóbb a váradi püspök kieszközölte, hogy átvigyék Váradra.”

Mátyás Flórián ezt írta: „Pedig II. Paschalis pápa oklevele arról értesíti az olvasót, hogy László 'tisztelendő teste' a somogyvári monostor templomában nyugszik...Hogy pedig László király 'tisztelendő testét' csakugyan a somogyvári apátság egyházában tették örök nyugalomra, nem pedig Nagyváradon, minden kifogáson fölül álló tanúink vannak: a francia apát, és a római pápa.” „Mi nem tudjuk, miért kelljen titkolóznunk és mellőznünk egy minden tekintetben hitelesnek bizonyult diplomatikai adatot. Bátran kimondjuk tehát, hogy a királyi ereklyék első elhelyezése Somogyvárott, történeti igazság, amelynek hiteles voltáról oly tanúkkal szemben, mint 11 év múlva Hugo apát és a pápa, legkisebb okunk sincs kételkedni.” „Mivel pedig még életében temetkezési helyéül a Nagyváradai egyházat választotta, az általa alapított erdélyi helyett, át is szállították őt Somogyvárról az 1106-diki bulla kelte után, föl nem jegyzett esztendőben.”²⁵

119 évvel ezelőtt (1900), nem sokkal Mátyás Flórián tanulmánya megjelenése után, Pauler Gyula bírálta a szerzőt, mondván „sok állítása helyes, másokhoz szó fér, egy-kettőt pedig éppenséggel nem fogadhatunk el.”²⁶ Pauler Gyula (1841-1903) tekintélyes család tagjaként (Pauler Tivadar volt igazságügyi miniszternek, a koronatanács tagjának, egyetemi tanárnak a fiaként) már 36 éves korában az MTA rendes tagja, 1895-től a II. osztály elnöke, a hatalom sáncai között élt és alkotott. Ádáz és elkeseredett vitában állt Salamon Ferencsel és a

²⁴ Cum ipse sepultrum elegisset in ecclesia Varadiensis, princeps autem Hungariae ab ardorem dierum canicularium vellent suum corpus deferre ad sepeliendum in ecclesia Albensi, que propinquioris distantie et brevioris vie erat.

²⁵ Mátyás Flórián, Szent László és Imre királyok végnapjai, és II. Endre életévei, fogsága és temetése. Értekezések a történeti tudományok köréből 19 (1900) 13-14.

²⁶ Pauler Gyula, Szent László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése. Olvastatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1900. jun. 11-én tartott ülésén, Mátyás Flórián rendes tagtól. Budapest, 1900, Atheneum kny. 8-r. 42 l. Értekezések a történeti tudományok köréből, XIX. köt. 1. szám. Századok 34 (1900) 738.

„veteran” Mátyás Flóriánnal, kivált *A magyar nyelv finnítési törekvések ellenében* c. műve miatt (1858). „Nem érthetünk vele egyet abban, a mit Szent Lászlónak Somogyváron történt eltemetéséről, és Imre király halála idejéről mond.” „Ha a szöveget a Mátyás Flórián által kihagyottakkal visszaállítjuk,” akkor „a teljes szövegből kitűnik, hogy nem László királynak, hanem Odilo apátnak a teste nyugodott Somogyvárott; a venerabile szó is inkább a barát, az apát, mint a világi ember, László testére illik, különben, ha a szöveg nem is volna világos, ha azt a magyarázatot is megengedné, hogy az ember a 'venerabile corpus' alatt László király testét értse, nem lehetne ezt a lehető varianst helyesnek elfogadni, mikor számos más hiteles adat a mellett tanúskodik, hogy László király testét mindjárt Váradon temették el; azt pedig, hogy – bár ideiglenesen – Somogyváron lett volna eltemetve, a jelen, másképp is magyarázható bullán kívül semmi egyéb nem bizonyítja.”²⁷

Néhány év múlva Baumgarten Ferenc (1880–1927) Párizsban, a Bibliothèque Nationale-ban vizsgálta meg – többek között – II. Paschalis pápa 1106. november 2-án kelt bulláját, amelynek „egy adata, nézetem szerint kétségtelenné teszi, hogy Szent Lászlót eredetileg Somogyváron temették el s csak később szállították tetemeit ismert nyugvóhelyére, Nagyváradra.”²⁸ Baumgarten Ferenc, aki Fejérpataky László (1857-1923) tanítványa volt, ismerte Mátyás Flórián tanulmányát, de eredetileg nem tudott arról, hogy az idézett bulla első közlője Léon Ménard (1703–1767) már felismerte, hogy Szent Lászlót eredetileg Somogyváron temették el. Utólag ismertté vált előtte.²⁹

„A bullának Szent László temetkező helyére vonatkozó adata határozott és csak egyféle magyarázatot enged; a Századok bírálójának [ti. Pauler Gyula] értelmezése helytelen.” „...nem László királynak, hanem Odilo apátnak teste nyugodott Somogyvárott... (Pauler szerint³⁰) a pápának semmi oka nem volt Odilo ismeretes nyugvóhelyéről beszélni, különösen midőn e kolostor apátjának írt.” „Erőszakot kellene tenni a latin nyelven, hogy elfogadhassuk a bíráló magyarázatot.” Tasnádi Nagy Gyula, a Századok szerkesztője nem hagyta szó nélkül a Paulert sértő megjegyzést, mivel sokáig az ő beosztottjaként dolgozott a Magyar Országos Levéltárban, amelynek főlevéltárnoka volt Pauler Gyula. Azt állította, hogy „a szóban forgó latin szöveg, minden erőszakétel nélkül is, mind a két magyarázatot megengedi.”³¹ Ez a körülmény, már mint a személyi

²⁷ Pauler id. mű (1900) 739.

²⁸ Baumgarten Ferenc, Kritikai jegyzetek az Árpád-kor története köréből. Századok 38 (1904) 868.

²⁹ Századok 38 (1904) 996.

³⁰ Baumgarten Ferenc, Levelek a Szerkesztőhöz. Századok 38 (1904) 994-996. Odilo sírja Saint-Gilles-ben van.

³¹ Századok 38 (1904) 869., 1. jegyzet.

kapcsolatok és függőségek kérdése, nagyon tanulságos a mai szereplők esetében is, amint majd látni fogjuk!

Baumgarten kiemeli, hogy Paschalis pápa kortársa volt László királynak, ezért a XIII–XIV. századi krónikák és legendák állításaival szemben feltétlen hitelesebb az ő közlése. Nyilvánvaló, hogy az eredeti, első temetkezési helyet, később tudatosan feledtetni kívánták a váradiak. A királyok, a főemberek és a főpapok sírjának áthelyezése egyébként nagyon gyakori volt a középkorban. „A király valamely általa alapított, és e célból különös kegyével kitüntetett monostorba temetkezzék, annak a szentnek az oltalmában, kinek a kegyeibe ajánlotta magát.”³² A somogyvári apátságot pedig Szent László alapította, gazdag adományokkal látta el, rendkívüli kiváltságokkal ruházta fel, és szent Egyed különös pártfogását kérte.” „Somogyvár mellett szól végre egy kézirati adat..a saint-gilles-i apátság 1128. évi obituariuma, amelyben szerepel László király temetésének pontos dátuma. Hogy a távoli saint-gilles-i monostorban tudták és feljegyezték, azt csak úgy tudom megmagyarázni, ha a temetés ez apátság fiók-monostorában, Somogyváron történt, melylyel az anyakolostor állandó összeköttetésben volt.”³³ Baumgarten Ferenc még egyszer visszatért Paschalis bullájára és megerősítette: „az csak egyféle magyarázatot enged meg. Az 'eius corpus', minthogy közvetlenül az 'obtulit'-ra következik, csak ennek alanyára, vagyis Szent Lászlóra vonatkozhatik... De egészen eltekintve ettől, tárgyi és más nyelvi okok is kétségtelenné teszik magyarázatom helyességét. Ha az 'eius corpus' Odilora vonatkoznék, az 'ubi et'-nek St. Gillesra vagy Somogyvárra kellene utalnia. Ha a bulla St. Gilles-re célozna, fölösleges volna az 'et', erre tehát már nyelvi okokból sem lehet gondolni. Azonban semmi értelme sincs annak, hogy a pápa megírja, /az apátnak/, hogy előde, Odilo ott nyugszik. Ellenben nagyon is odaillik, hogy László alapításáról szólván felemlítse, hogy azt azzal is kitüntette, hogy oda temetkezett.”³⁴

³² Genealogia ducum et regum Hungariae triplex I. Codex Cornidesianus, Toldyanus et Knauzianus: Stephanus obiit...sepultus est Albae in basilica, quam ipse fundavit;...Aba...sepultus in suo monasterio Saar, quod ipse fundavit; Rex Andreas Albus...sepultus est in Thyhon in monasterio sancti Aniani, quod ipse fundavit; Rex Bela Belin...sepultus est in monasterio Sancti Salvatoris, quod ipse construxerat in loco, qui dicitur Zugzard; Rex Geyssa primogenitus regis Belae Belyn...obiit...et Waciae tumulatur in ecclesia beate Mariae virginis, quam ipse fundavit et ditavit; Sanctus rex Ladislaus filius regis Belae Belyn...cuius corpus Waradini devotissime veneratur. Gombos, Catalogus II. 981.

³³ Baumgarten id. mű (1904) 870-871. – László királyt már az 1192. évi szentté avatása előtt szentként tisztelték. Vö. Szovák Kornél, Szent László alakja a korai elbeszélő forrásokban. Századok 134 (2000) 127.

³⁴ Baumgarten id. mű (1904) 994-995.

1904 után, néhány felvillantott, de nem bizonyított kétkedést³⁵ leszámítva, több mint egy évszázadig (!), a latinul kiválóan tudó középkor-kutatóink szinte mindegyike bizonyítottnak tekintette Szent László király somogyvári első temetkezését.³⁶

2011. október 28-án a Hadtörténeti Múzeumban, népes hallgatóság előtt Hende Csaba honvédelmi miniszter, Kovács Vilmos ezredes, parancsnok, Varga Kálmán főigazgató köszöntésével bemutatták a több évtizeden át végzett kutatásom és feldolgozásom eredményét: a Somogyvár monográfiát, amelyet a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága adott ki. Szakmai értékelését Buzás Gergely visegrádi régész foglalta össze, aki a 600 oldalas munkát kiemelkedő kutatási eredménynek nevezte, és hosszan elemezte.

2011-ben, a mű nyomdai előkészítése közben, kaptam kézhez egy kéziratos tanulmányt, amelynek szerzője Solymosi László (1944) megtámadta a II. Paschalis pápa 1106. évi bullájának eddigi értelmezését, valamint a régészeti feltárás eredményeit, kifejezetten azzal a céllal, hogy a Somogyvári Történelmi Emlékhelyen létrehozott királysír-kegyhelyet hiteltelenítse. Okfejtésében teljesen átvette Tóth Sándor ötletét. Solymosi László (a továbbiakban SL) tanulmányát az elmúlt hat évben négy helyen jelentette meg, mivel fontosnak érezte, hogy a „téves legendát” és a királysír mítoszát felszámolja.³⁷

SL, a tudományos etika íratlan szabályait és a történettudomány elfogadott hagyományait mellőzve, készítette el dolgozatát.

A legsúlyosabb etikai vétsége az, hogy nem érvei és szakszerű bizonyítása végén mondja ki az ítéletét, hanem azzal kezdi, hogy egy tévhitről van szó! Ezt hatszor ismétli meg. Szent László király somogyi sírjának legendája tévhit itthon is, külföldön is, a tévhit terjedése újabb lendületet kapott, a kutatók tévesztése stb. Még ennél is furcsább, hogy a magyar diplomatika nagyjait, a régieket

³⁵ Balogh Jolán és Klaniczay Gábor után Tóth Sándor fejezte ki kétségét, mondván „Tihany és Szekszárd vitathatatlanul királyi temetkezőhelyül szolgált, Somogyvár ilyen szerepe viszont kétségbe vonható”. Jegyzetében arra hivatkozik, hogy II. Paschalis 1106. évi bullájának „helyhatározói mellékmondata szorosabb összefüggésben látszik állni a megadományozott monostorral és benne nyugvó védszentjével, aki a corpus venerabile kifejezésre is méltóbb lehetett a nemrég elhunyt magyar királynál – mint az ugyanezen szent emlékére létesített somogyi egyházzal és alapítójával.” Tóth Sándor, A 11-12. századi Magyarország Benedek-rendi templomainak maradványai. In: Paradisum plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 2001, 239., 61. jegyzet.

³⁶ Fejérpataky László, aki a magyar oklevéltan egyik legnagyobb alakja, azt mondta Baumgarten Ferenc bizonyításáról: „Szent László temetése helyének kérdését is jóformán eldöntötte”. Századok 39 (1905) 976.

³⁷ Solymosi László, Szent László király somogyvári sírjának legendája. In: Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára. Szerk. Geccsényi Lajos-Izsák Lajos. Budapest 2011, 125-142. – uő Egy tévedés nyomában. Szent László király somogyvári temetésének legendája. In: Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon 1. Szerkesztette: Illés Pál Attila és Juhász Laczik Albin OSB. Budapest, 2012, 151-171. – uő Szent László király. A temetéstől a szentté avatásig. Rubicon 28 (2017) 9. szám, 19-29. – uő Szent László király sírja, kultusza és szentté avatása. In: Szent király, lovagkirály. A Szent László-herma és a koponyaereklye vizsgálatai. Szerkesztette: Kristóf Lilla Alida, Lukács Zoltán és Patonay Lajos. Győr, 2017, 16-39.

éppen úgy, mint a még élőket, latinul rosszul tudó, tudatosan hamisító kutatóknak minősíti. Mátyás Flóriántól kezdve szinte mindenkit azzal vádol, hogy kihagyásokkal közölték a pápai bullát, mintegy tudatosan meghamisították a szöveget! A kipontozott részeket „elhallgatták vagy egyszerűen nem vettek róla tudomást.” Egyetlen esetben sem lehet, és nem szabad feltételezni, hogy egy oklevél kutatója nem olvasta el az elemzett egész oklevelet! Fejérpataky László, Füßy Tamás, Békefi Remig, Sörös Pongrác, Karácsonyi János, Horváth Cirill, Dercsényi Dezső, Györffy György, Csóka Lajos, Bogyay Tamás, Mályusz Elemér, Horváth János, Fügedi Erik, Levárdy Ferenc, Bálint Sándor, Kristó Gyula, Érszegi Géza, Makk Ferenc, Koszta László, Kiss Gergely, Neumann Tibor „vakon” hittek Mátyás Flóriánnak? A legnagyobbjaink sem olvasták volna el az egész bullát, sőt tudatosan hamisítottak?

Mivel maga SL is hitt a somogyvári királysír meglétében 1986-ig vagy 1992-ig,³⁸ felmerül a kérdés: mi váltotta ki SL „megvilágosodását” 2011-ben, tíz évvel Tóth Sándor felvetése után?

Nehéz szabadulni attól a gondolattól, hogy ez a tanulmány megrendelésre készült, és időzítve lett közzétéve 2011-ben! 1992 után, közel húsz évig SL-nek nem volt módja ezzel a bullával foglalkoznia,³⁹ sőt arra sem jutott ideje, hogy az egész oklevelet pontosan lefordítsa és összevesse az ún. alapítólevéllel?

A hivatalos történelmi irányvonalhoz mindig simulékonyan igazodók persze nyomban átvették és elfogadták SL állításait.⁴⁰ Különösen meglepő, hogy az, aki

³⁸ Magyarország történelmi kronológiája. Főszerkesztő Benda Kálmán, Szerk. Solymosi László. Budapest 1981, 1983, 1986. „A vonatkozó részt Érszegi Géza és Solymosi László jegyzi, de Györffy György lektori véleményét követve a szerkesztői munka során *automatikusan* (?) magam írtam bele (!) a Pauler Gyula összefoglaló munkájában nem szereplő somogyvári temetést. Vö. Solymosi László id. mű (Örökség és küldetés. 152., 6. jegyzet.) A *Diplomata Hungariae Antiquissima* 1. kötetét Érszegi Géza, Csóka Gáspár és Solymosi László lektorálta. DHA 1. Budapest, 1992, 352.: *Ladislaus I. rex primum in monasterio S. Aegidii de castro Simigiensi sepultus est.* – Lehetséges, hogy ez a mondat a lektorálás után (?) került a kéziratba. Magam a kézirat Györffy György által kiválogatott mintegy kétötödét kaptam meg átnézésre. A pápai bulla nem tartozott közéjük.” Vö. id. mű (Örökség és küldetés.) 160., 53. jegyzet.

³⁹ Feltűnő, hogy az Írott források az 1050-1116 közötti magyar történelemről. Szegedi Középkortörténelmi Könyvtár 22. Szerk. Makk Ferenc és Thoroczkay Gábor. Szeged 2006. sem vette fel az anyagába ezt a fontos oklevelet!

⁴⁰ Szemléletes és tanulságos példa Havasi Krisztina, aki az egeri székesegyház közepén (in medio ecclesie) fekvő sírhely elemzésekor kiemeli, „hogy szentek, szentként tisztelt személyek, alapítók és királyok temetkezése kapcsán” merül fel leginkább ez a forma. Majd így folytatja: „A magyarországi emléktárgyakban ennek fennálló – ám rendeltetésükre nézve *vitatott* – Árpád-kori emlékei Feldebrőhöz, a pécsi székesegyházhoz és a somogyvári bencés apátság templomához kötődnek.” Bár ismeri a somogyvári monogáfiámat, ám az elemzésemet teljesen figyelmen kívül hagyva, átveszi SL hamis érvelését. „Somogyváron az apátsági templom hosszaházának nyugati végében, a főhajó középtengelyében, a nyugatról számított második pillérpár vonalában feltárt és a késő gótikus újjáépítés során is befoglalt kisebb méretű sírkamra, mely leginkább ereklyesír lehetett, a templomon belüli elhelyezését, helyének a szentélytől és a kórustól 'távolabbi' nyugati kijelölését tekintve figyelemre méltó Eger szempontjából.” A jegyzetben azt írja: „A királytemetkezés lehetősége több szempontból is vitatott, vitatható. A keskeny, mély akna már csak méretei folytán sem elhúnyt személy számára, annak nyughelyeként épülhetett, sokkal inkább ereklyék befogadására szolgáló sírpítménnyel lehet szó. E tekintetben az alapító László király 1192-es szentté avatásával, a király ereklyéivel való összefüggés lehetősége éppúgy számba vehető, mint a tituláris szent, Szent Egyed ereklyéinek tisztelete.” Havasi Krisztina, *Cuius corpus requiescit in ecclesia*

a *Somogyvár. Szent Egyed-monstor* c. monográfiám szakmai elemzője és nagyra értékelője volt, Buzás Gergely régész, hat év elteltével, az elsők között tette közzé, hogy félrefordítások történtek.⁴¹ Sőt, a „középkor képi nyelvét is félrefordította a modern tudomány.” Az egyik legjelentősebb somogyvári dombormű értelmezésekor az én magyarázatomat meg sem említik, holott 28 évvel ezelőtt közöltem először a *Barbárok megtérése* c. feltevésemet.⁴²

Lehangoló, hogy az egyébként korrektül dolgozó régészek sem mernek önállóan gondolkodni és tárgyilagosan elemezni. Biczó Piroska anélkül, hogy alaposan utána nézett volna régész kollégája elemzésének, azonnal, szolgálai alázattal, átveszi SL tudatos „átértelmezését” és azt írja: „Somogyvár mint Szent László első nyughelye 1900-ban merült fel (!) a szakirodalomban. II. Paszkál pápa 1106-ban kelt latin nyelvű oklevele egy többszörösen összetett mondatának téves értelmezése vezetett az első, somogyvári temetés feltételezéséhez, amely a körülötte kibontakozó vita következtében csak lassan, az 1960-as évekre vált elfogadottá a történeti munkákban. Bakay Kornél, a somogyvári monostor feltárója a főhajóban, egy keskeny, falazott, aknaszerű üreget (?!) talált. Azon állítása, miszerint ez László király első sírja helyén épült ereklyesír lenne, nem bizonyítható, a különös (?) akna magyarázatát azonban nem ismerjük.”⁴³ Egyetlen királysírunk sem bizonyítható minden kétséget kizáróan, ezért értékelnünk kell a legkisebb adatot is. Biczó Piroska minden más esetben megengedő, akár Szent István feltételezett sírhelyéről, akár Imre király egri, többszörösen feltételezett temetkezéséről, akár II. András áthelyezett sírjáról ír.

A szakmabeliek közül Koszta Lászlón kívül⁴⁴ senki sem szólalt meg, s kivált nem tiltakozott SL vádjaival kapcsolatban, és a megállapításait sem vizsgálták meg. Miért ez a nagy csönd? Miért ez a nagy hallgatás?

SL vagy nem vette észre, vagy nem akarta tudomásul venni, hogy Paschalis pápa a bullát a St. Gilles-i monostor apátjának íratta, s így józan ésszel fel nem tehető, hogy ő figyelmeztesse, emlékeztesse Hugó St. Gilles-i apátot, hogy a Flavia-völgyi Szent Egyed monostorban kik vannak eltemetve. Pauler Gyula ötlete, hogy ti. a kortárs Odilo apát sírhelyéről van szó, még talán magyarázható

Agriensi...Archaeológiai Értesítő 142 (2017) 152-154.,78. jegyzet.

⁴¹ Buzás Gergely és Kováts Oszkár, *Somogyvár. Szentek és félrefordítások*. Altum Castrum. Online Magazin.

⁴² Bakay Kornél, *Feltárul a múlt? A múlt jövője*. Budapest, Múzsák, 1989, 121-134. és Bakay Kornél, *Somogyvár. Szent Egyed-monostor. A somogyvári bencés apátság és védműveinek régészeti feltárása*. Budapest, MNG, 2011, 53-65.

⁴³ Biczó Piroska, *Az Árpád-házi királysírok. A magyar történelem rejtélyei sorozat*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2016, 12-13.

⁴⁴ Koszta László, *Bencés szerzetesség egy korszakváltás határán. Egyházpolitikai viták a 11-12. század fordulóján*. Századok 146 (2012) 269-317.

volna, ám a 380/386 évvel korábban elhunyt Aegidiusnak a Saint-Gilles-monostorban lévő sírjára utalni, képtelen gondolat!⁴⁵

SL lenézi, lekezeli a nagy elődöket. Mátyás Flórián forrásközléseinek sok hibáját emlegeti, Baumgarten Ferencről pedig azt írja: „középkorkutató történésznek készült”, ám később „felhagyott a középkorkutatással”, azaz nem komoly történész volt, akit jószerevével csak az írók támogatására létrehozott alapítványa tett ismertté. Sőt, Pauler érveit elhallgatta, bizonyos zavaró részeket nagyvonalúan kihagyott. „Később is, mintha óvakodott volna (?) attól, hogy az inkriminált részt közölje.” „Mátyás és Baumgarten régi és újabb követői is ezzel az idézési technikával éltek.”

Nagyon méltatlan eljárás az ilyen. Ugyanakkor Baumgarten nagyon fontos érvei közül SL csak egyetlen egyre reagált (Pierre Guilliem halottas könyvére), holott a bulla két alapszava: a venerabilis és az et szócska! Nézzük meg tehát újra magát a bullát.

„Paschalis episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo filio Vgoni abbati monasterii Sancti Aegidii quod in valle Flauiana situm est successoribus regulariter promovendis in perpetuum.”

Paschalis püspök Isten szolgáinak szolgája Krisztusban szeretett fiának (dilectus filius), Hugónak, a Flavia-völgyben fekvő Szent Egyed monostor apátjának és utódainak szabályszerűen örökre tudomására hozom.

„Religiosis desideriis est facilem prebere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum.”

Szent és méltó kívánságom és tudomásukra hozom, hogy a hívők ismerjék rendelkezésemet...

„Latisclauus si quidem bone memorie Ungarorum rex ad honorem Dei et sanctorum apostolorum Petri et Pauli in memoriam sancti confessoris Aegidii Semichensem fundavit ecclesiam et eam per manum Odilonis felicis memorie predecessoris vestri monasterio Beati Aegidii, cui auctore Deo presides, obtulit, ubi *et eius corpus venerabile requiescit.*”

⁴⁵ Szent Egyed sírjára vonatkozóan lásd Magyar Katolikus Lexikon. Főszerk. Dr. Diós István. Szent István Társulat, Budapest, II. 1993, 810-811. – Magyar Kálmán, Somogyvár és Saint Gilles régészeti emlékei. In: Szent László és Somogyvár. Tanulmányok a 900 éves somogyvári bencés apátság emlékezetére. Szerk. Magyar Kálmán. Kaposvár, 1992, 196. – Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg. I. 1930, 132, – Aryeh Grabois, Enzyklopädie des Mittelalters. Edition Atlantis, Frankfurt, é. n. 529: Saint-Gilles-de-Provence, S. wurde als angebliche Grabstätte des hl. Ägidius, im 10 Jh. Pilgerort. Erekyéi a toulouse-i St. Severin templomban, de Esztergomban már a XI. században őrizték koponyájának három töredékét. Somogyvárott is voltak erekyéi.

Minthogy László a magyarok jó emlékű királya, Isten, valamint a szent apostolok, Péter és Pál tiszteletére, valamint Egyed szent hitvalló (sanctus confessor) emlékére alapította a somogyi egyházat, és azt boldog emlékű elődöd, Odilo kezébe felajánlotta Szent Egyed monostorotoknak, amelynek Isten kegyelméből főpapja vagy, és ahol az ő tiszteletre méltó teste nyugszik.

SL az et = és (néha 'is' szónak fordítható) kötőszó is (etiam) jelentését választotta, és így fordította-ferdítette el a szöveget: ahol az ő tiszteletre méltó teste **is** nyugszik! Ezt az értelmezést háromszor megismételte! Baumgarten Ferenc hangsúlyozta, hogy az et-nek csak úgy van értelme, ha az Lászlóra vonatkozik, hiszen ő adta Somogyvárt St. Gilles-nek. Pauler Gyula egykori beosztottja, Tasnádi Nagy Gyula, a Századok szerkesztője is elismerte Baumgarten érvelését: „Egy szóval sem tagadjuk a somogyvári temetés lehetőségét....Kétségtelen, hogy mind az ubi, mind az et kötőszócscsa Somogyvárra mutat...”⁴⁶ Ugyanilyen fontos a venerabilis jelző, amellyel kapcsolatosan SL egészen elképesztő fogalmazást használ: „A venerabile jelző ugyanis nem illik sem világi, sem egyházi személy holttestére, annál inkább egy szentnek, azaz jelen esetben Szent Egyednek földi maradványaira.” E szerint a földi maradvány nem azonos az eltemetett holttesttel!

A venerabilis (tisztelendő, tiszteletre méltó) jelző valóban döntő jelentőségű szó az oklevélben. A középkorban az esetek döntő többségében a tisztelendő jelzőt *élő* főpapok (érsekek, püspökök) kapták,⁴⁷ bár ritkán prépostokat, kanonokokat is tiszteltek így,⁴⁸ sőt előfordul testületek neve mellett

⁴⁶ Századok 38 (1904) 996., 1. jegyzet.

⁴⁷ Pascasius és Eugippius az V. századból. Vö. Szent Severinus élete. Bp. 1969, 291. – Reginarius passauai püspök 833-ban. MMFH III. 32. – Liupram salzburgi érsek 837-ben, MMFH III. 36; – Gozbalduz würzburgi püspök 846-ban, MMFH III. 39; – Erchamfridus regensburgi püspök 843-ban, MMFH III. 42. – Az egyik leghíresebb személy Beda Venerabilis (672-735). Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica gentis Anglorum. Ed. Günter Spitzbart. WBG Darmstadt, 1997. Példák a IX. századból: Adalwinus salzburgi érsek, 865. MGH Scriptorum XI. 1854, 14; – Wiching passauai főpap 898-ban, MMFH III. 129; – Fridaricus salzburgi érsek 977-ben, Wolfgang regensburgi püspök 979-ben, János aquileai pátriárka 1001-ben, Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser II/1. Hannoverae, 1888, 185, 186, 232, 395; – Adalbert prágai főpap 994-ben, J. Długossi, Historiae Polonicae. Libri XII. T. 1. Cracoviae, 1873, 147; – Hardauginus salzburgi érsek 1014-ben, DHA 1. 62; – Bonipert pécsi püspök 1009-1028, DHA 1. 104; – János veszprémi főpap 1082-ben, DHA 1. 236; – Rainald reimsi érsek, 1091; – Jób esztergomi érsek 1196-ban, ÁÚO I. 82, 86; – István kalocsai és János spalatoei érsek, 1273, UB II. 17, 41-42. – Teodor győri püspök 1300-ban, UB II. 330. – Vince kalocsai érsek 1308-ban,

⁴⁸ A Szent Mór tiszteletére szentelt Altah-i monostor apátja Otagarius 876/880-ban, MMFH III. 83; - Leopardus a nonantulanumi monostor apátja 899-ben, Gombos, Catalogus II. 971; – I. István király a ravennai Vinculai Sz. Péter monostor szerzeteseit tisztelendő férfiakra nevezi, DHA 1. 123; – Odilo St. Gilles-i apát 1096-ban, DHA 1. 317. és Írott források 162-163. – A marienbergi ciszter kolostor szerzetesei, 1275, UB II. 78-79. – A marienbergi (Mons Sancte Marie) monostor apátja, 1276, UB II.94; – A marienbergi ciszter kolostor apátja, Sighardus, 1277, UB II. 95.

is.⁴⁹ Világi méltóságok esetében is előfordul ez a jelző, mint például I. András király másodszülött fia, Dávid herceg esetében, a tihanyi Szent Ányos monostorral kapcsolatban 1089/1090-ben: „A Szentegyház összes, mind a jövőbeli, mind a jelenlegi híve számára legyen ismert az, hogy Dávid tisztelendő herceg (David venerabilis dux) a saját és szülei bűnei megbocsátása érdekében, Lászlónak, a felettebb keresztény királynak (Ladislao christianissimo rege) az engedélyével a tihanyi Szent Ányos monostornak adományozta mindezeket.”⁵⁰ Azon főpapok, főemberek esetében, akik a közlés idejéhez képest a közelmúltban hunytak el, szintén használatos volt a tisztelendő jelző. Anastasius Bibliothecarius 875. évi, Kopasz Károly császárhoz írt levelében olvasható: *Denique vir magnus et apostolicae vitae praeceptor Constantinus philosophus, qui Romam sub venerabilis memoriae Adriano iuniori papa veniens sancti Clementis corpus sedi suae restituit.* (Azután a nagy férfiú, az apostoli élet tanítója Konstantin filozófus [meghalt 869-ben], aki a tiszteletre méltó emlékü ifjabb Hadrianus pápa idejében Rómába ment, és Szent Kelemen testét megtalálta).⁵¹ 1070-ből származó adat: Az Úr születésének ünnepén a király Freisingbe ment, kevéssel e nap után elhunyt Tarvisio püspöke, a tiszteletre méltó férfiú, Wolfram; (*Dominice nativitatis festum rex egiit in Frisingum. Post paucos ergo dies obiit vir venerabilis Wolframmus*).⁵² 1308-ban Benedek erdélyi püspök fordul *Gentilis cardinalis*, pápai legátushoz, hogy a gyulafehérvári Szent Mihály Arkangyal egyházának káptalanja kérésére a lelkipásztori vígasztalás Erdély földjén maradjon el Péter püspök úr, tisztelendő atya halála miatt [1307. november 27-én, tehát egy éve halt meg]: *per mortem venerabilis patris domini Petri episcopi pastoralis solatio sit destituta*.⁵³

Szent László király holttestét azért illette 1106-ban a pápai kancellária a tisztelendő jelzővel, mert csak 11 év telt el halála óta. A közel négy évszázaddal korábban elhunyt Szent Egyed maradványait semmiképpen sem nevezhették tiszteletre méltó holttestnek. *Beatus, sanctus, pie memorie, bone memorie* illett volna Krisztus hitvallójához (*confessor Christi*), mint például Szervatius esetében: *Reservatur in prefato monasterio, ubi corpore requiescit beatus Servatius*,⁵⁴ vagy Lajos király 833. évi oklevelében:⁵⁵ *ecclesie Patauensi*

⁴⁹ *Ordo venerabilis milicie beate Marie Iherosolimitani hospitalis domus Theutonici, Annales Bawarici, MGH Scriptorum, XXX/I. Hannoveriae, 1896, 4.*

⁵⁰ DHA 1. 265. és Írott források 133.

⁵¹ MMFH III. 176. és Pannóniai legendák. Ciril és Metód szláv apostolok élete. Madách, Európa. 1978, 93-94. – H. Tóth Imre, Konstantin-Ciril és Metód élete és működése. Budapest, Magvető, 1981, 141 skk. – Nótári Tamás, A salzburgi historiografia kezdetei. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 23. Szeged, 2007, 270.

⁵² *Annales Altahenses maiores. MGH Scriptorum. XX. 1868, 821.*

⁵³ Vatikáni Magyar Oklevéltár II. Budapest, 2000, 155.

⁵⁴ *Aegidii Aureavallensis gesta episcoporum Leodiensium. MGH Scriptorum XXV. 1880, 24.*

⁵⁵ MMFH III. 1969, 32.

(passau), que est constructa in honore sancti Stephani protomartiris, ubi etiam sanctus Valentinus confessor Christi corpore requiescit; vagy Lajos király 837. évi oklevelében: ecclesie Iuuauensi (salzburgi)...ubi eciam sanctus Rodbertus confessor Christi corpore quiescit humatus; vagy Hadrianus esetében: ad Mosapurch abbaciam, ubi sanctus Adrianus martir Christi requiescit;⁵⁶ vagy Arnulf király 891. évi oklevelében: ubi sanctus electus dei confessor Rodbertus corporaliter requiescit.⁵⁷

SL okfejtése tehát egyáltalán nem meggyőző. Tóth Sándor, az eredeti ötletadó, művészettörténészként még figyelembe vette a régészeti feltárás tényeit, noha az ásató régész tépelődését erősen átértelmezve, „sírhely-félének” nevezte a sírt, SL azonban az ásatás során feltárt objektum különleges helyzetét, formáját nem kívánta (nem tudta?) értelmezni. Monográfiámat „igen szép kiállítású, vaskos kötetnek” nevezi, a szerzőt pedig „a Mátyás-Baumgarten-féle tévhit képviselőjének” titulálja.⁵⁸

Somogyvárott, az apátsági templomban tehát igenis volt királysír!⁵⁹ A Tóth Sándor-epigon SL mesterkedése teljesen megalapozatlan. „Magyarhonban csak egyes kis tehetség, ez is sokképpen gátolva, működhetik, míg a merő hipotézisek körében tétovázó ellenfél szellemileg tekintélyes segéd társak, anyagilag magyar alapítványi pénzerő által támogatatik.”⁶⁰

Somogyvárott 1095-ben feltehetően még csak egy sír-fedlap boríthatta a földre süllyesztett koporsót, olyasféleképpen, mint a tihanyi I. András király sírjánál látható.⁶¹ 1095 nyarán tehát – Szent István fehérvári temetéséhez hasonlóan, akinek a sírját takaró márvány fedlap kiemelkedett a padozatból (tabula marmorea, que pavimento preminebat) – először a földre süllyesztett aknasírban temették el László királyt is.⁶² Később szarkofág állhatott a sírüreg felett (de lehet, hogy csak Váradon!), úgy, ahogyan I. István király esetében is

⁵⁶ Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser II/1. 1888, 185. – MMFH III. 125.

⁵⁷ MMFH III. 128.

⁵⁸ Solymosi id. mű (2012) 161-162. – uő id. mű (2017) 23.

⁵⁹ „Bakay érthető módon zokon vette bírálatomat” – írja SL id. mű (2012) 170.

⁶⁰ Mátyás Flórián, Észrevételek finnező véleményre a magyar ősvallásról, nyelvészeti viták és újabb magyar-árja nyelvhasonlatok. Pécs, 1858, 2. – Vö. Magyar Nyelvészet 4 (1859) 233.

⁶¹ Gedai István, I. Endre király sírköve. Archaeológiai Értesítő 92 (1965) 49-51. – Paradisum plantavit. Pannonhalma, 2001, 335-338. – Újabban ezt a sírhelyet Dávid herceg temetkezésének vélik! Vö. Biczó Piroska, Árpád-házi királysírok. Budapest, 2016, 19.

⁶² A megmaradt aknasír méretei közül a sírüreg eredeti hosszúsága nem volt mérhető. 132 x 200 cm lehetett. Később 42 cm-re szűkítették. Mélysége 150 cm volt. Szent István feltételezett székesfehérvári sírja 155 cm mélységű volt. Jó párhuzam Szent István király feleségének Gizellának a passauai Niedernburg kolostor déli szentélyében feltárt sírja, amelyet Éry Kinga és Trogmayer Ottó 1999-ben megvizsgálhatott. A sírt keresztmetszeten márvány fedlap borította, amely hosszabb volt, mint az aknasír, de keskenyebb annál. A sírgödör mérete: 45 x 190 cm. Vö. Trogmayer Ottó, Crux aurea reginae Giselae (Talányok és bizonyosságok). Studia Archaeologica V. Szeged, 1999, 439-440. – Anjou Mária királyné (meghalt 1318-ban) váradi sírgödörének méretei: szélessége 79 cm, hosszúsága 217 cm, mélysége 204 cm. Vö. Kerny Terézia, Királyi temetkezések a váradi székesegyházban. In: Váradi kőtöredékek. Budapest, 1989, 164., 6. jegyzet.

volt Fehérváron: corpus sanctum in medio domus sarkophago candidi marmoris imponitur.⁶³ Tehát István királyt is halála után (1038. augusztus 15.) először ideiglenesen temették el, és majd csak 45 év múlva (1083. június 27.) kapott méltó síremléket!

De miért temetkezett Somogyvárra I. László király? Ezt a kérdést a legtöbben fel sem tették, noha magától értetődő, ha elfogadjuk a krónikáink egy részének genealógiai adatait.⁶⁴ Kutatásaink alapján azt a hipotézist állítottuk fel, hogy László király Koppány vezér unokája lehetett, ezért választotta ki annak somogyi székhelyét. Családfája tehát így rekonstruálható: Taksony fejedelem fiai: Géza (István) és Szár Szörénd (Mihály); Géza fia Vajk (István), Szörénd fia Koppány (Szár László, Calvus Ladislaus), és Vászoly (Vazul); Vajk fia Imre, Szár László fiai: András, Béla és Levente; András fiai: Salamon és Dávid, Béla fiai: Géza, László és Lampert.⁶⁵ Szent Istvánnak tehát nem anyai nagybátyja (avunculusa), nem atyai nagybátyja (patruusa) volt Koppány-Szár (Fehér) László, hanem az apai unokatestvére (patruelise). Szent István atyai nagybátyja (patruusa) Szár (Tar, Calvus Zyrind) Szörénd (Mihály) volt. Mihály felsége lehetett a lengyel Adelhaid, mert „az ő fiai, Szár László (Ladislaw) és Vazul (Vacul, Vanzil, Vencel, Vaclaw) viseltek oly neveket melyek a cseh és a lengyel fejedelmi házaknál voltak szokásosak... Mihály fiai közül Szár László volt az idősebbik... Endre, Béla és Levente az ő fiai voltak. Hogy a három testvérről mégis az a hit terjedt el, hogy Vazulnak a fiai, ennek eredete az az atyai hatalom volt, a mit ősi szokás szerint a korán árván maradt kiskorúak fölött az atya öccse gyakorolt s a mit azután Szent István végső éve alatt a velük ellenséges érzelmű királyi udvar mindenféle rágalmakkal megtoldott, pl. hogy nem is törvényes származásúak, s így nem méltók arra, hogy a magyar királyi trónra jussanak. Lélektanilag csakis ily magyarázat teszi érthetővé a krónikaíró kifakadását a Vazultól való származtatás ellen, s az is természetes, hogy ennek a krónikai anyag legrégebbi alkatrészéből kell erednie, abból a részből, melyet az Árpádok ifjabb ágának trónra jutása után mindjárt az első évtizedek alatt szerkesztettek.”⁶⁶

Miután Szent István ága 1031-ben, Imre herceg halálával, kihalt, Koppány-Szár László-Béla ága került, és maradt, hatalomban 270 éven keresztül. Ezért

⁶³ SRH II. 432. – Kralovánszky Alán, Szent István király székesfehérvári sírja és kultuszhelye. *Folia Archaeologica* 40 (1989) 155-173.

⁶⁴ „Ezt a bencés monostort László király a saját kegyúri temetkezőhelyének is szánta.” Magyar Kálmán, A bencés rend középkori egyházainak somogyi forrásai a történeti és régészeti kutatások alapján. In: *Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon* 1. Szerk. Illés Pál Attila és Juhász-Laczik Albin OSB. Budapest, 2012, 101.

⁶⁵ Bakay Kornél, A magyar államalapítás. Gondolat, Budapest, 1978, 47. – uő Szent István király és Koppány herceg. In: *Fegyverem a szó*. Budapest, 2015, 347-349.

⁶⁶ Nagy Géza, Szent István király családi összeköttetéseiről. *Századok* 40 (1906) 478-479. – A Váradai és a Zágrábi krónika szerint Mihály elsőszülöttje volt Vazul, akitől származtak a hercegek.

különös jelentősége lehet, hogy őket, valamiért, a „fehér” jelzővel illették. Fehér László, Fehér András (Albus Andreas), Fehér Béla (Bela Belyn), Fehérvár (Alba), illetve Fehér Magyarország (Alba Ungria), szemben a Fekete Magyarországgal (Nigra Ungria).⁶⁷

Mind az írott források, mind a régészeti feltárás eredményei egyértelművé teszik, hogy László király földi maradványai Somogyvárról átkerültek Váradra, mégpedig 1106 és 1192 között valamikor. SL egy mesét vázol fel a Váradra vonuló temetési menetről és a váradi székesegyházról, holott „a temetés körülményei teljesen homályosak, mert az eseményt minden forrás mellőzi,” a „legenda is szándékosan elhallgatja az előzményeket,” a váradi templom pedig valószínűleg még nem készült el, az „építkezések kezdetéről és befejezéséről semmilyen feljegyzés nem maradt fenn. Nem vehetjük komolyan azt a korábbi hipotézist, amely a templom befejezését az 1095-ben meghalt László király váradi temetésével kívánja datálni.”⁶⁸ Sőt maga a Waradiensis elnevezés használata is csak a XIII. század elejétől igazolható.⁶⁹

Mátyás Flóriánnak abban is igaza volt, hogy a temetkezések „áthelyezése felől csak úgy ítélnünk biztosan, ha az egyik sírban megtalálták a holttestet vagy a rá vonatkozó feliratot.”⁷⁰ Mind a somogyvári, mind a váradi sírokat megbolygatták, így László király holttestének áthelyezésén kívül, biztos adatunk nincsen a mikor kérdésre vonatkozóan. A váradi prépostsági templom, majd székesegyház 1134-ben már állt, II. István sírjának ide helyezése (Szent László lábaihoz) azonban tévedés, mivel II. Istvánt nem itt, hanem a váradelőhegyi premontrei prépostság templomában temették el, a hivatkozott oklevél pedig nem tesz említést Szent László sírjáról.⁷¹ Így a II. Istvánhoz kapcsolt XIV. században lejegyzett ezüst edény-csoda (scutella, Valter-legenda⁷²) sem bizonyít semmit László király váradi sírjának korai meglétére vonatkozóan.

A somogyvári észak-déli, vaskos térelválasztó fal építési idejét, valamint Ferdeszájú Boleszló 1113. évi somogyvári zarándoklatának új értelmezését figyelembe véve,⁷³ magunk azt feltételeztük, hogy a királyi tetem somogyvári elevatioja, majd Váradra szállítása (translatio), és új sírba helyezése (transitus

⁶⁷ Bakay Kornél, A titkokzatos Fehér Magyarország. In: Fegyverem a szó. Budapest, 2015, 481- 487.

⁶⁸ Kerny Teréz id. mű (1989) 159. – Takács Imre, Várad Árpád-kori székesegyháza. In: Váradi kőtöredékek. Budapest, 1989, 21.

⁶⁹ Györffy György, A magyar egyházszerzés kezdeteiről újabb forráskritikai vizsgálatok alapján. MTA II. Osztály Közleményei 18 (1969) 210. – A váradi székesegyház feltárt maradványai, vélt (!) alaprajzi kiegészítésekkel. A király sírja a templom tengelyében, a főoltár közelében feltárt sír lehetett (!), noha középkori forrás ezt nem támasztja alá! Vö. Biczó id. mű 15.

⁷⁰ Mátyás id. mű (1900) 500.

⁷¹ Kerny Teréz id. mű (1989) 166. – Bakay id. mű (2011) 556. – Szent László lábaihoz temetkezni csak a királyunknak szentté avatása után jött szokásba. Lásd Bunyitay Vince id. mű (1883) I. 56., 1. jegyzet – Vö. Solymosi László id. mű (2017) 21., 30. jegyzet.

⁷² Solymosi László id. mű (2017) 20-21.

vagy depositio) III. Béla király korában is történhetett. Erre utalhat Dénes mester (Dyonisius artifex) tevékenysége is, aki a rendkívül nehéz fedlapot távolította el a sírról, de másról nincs szó.⁷⁴ SL fölényeskedő kioktatással reagált erre: „Az átvitel 12. század közepi (III. Béla kori) datálása csak ötletnek tekinthető, ezért nem szükséges vele foglalkoznunk.”⁷⁵

SL csak IV. Béla esztergomi sírjának áthelyezését említi meg,⁷⁶ mintha az újratemetések ritka események lettek volna! Pedig László király nagybátyja, I. András király korában, Gellért püspök tetemét is átvitték Pestről Csanádra, mégpedig hét esztendővel halála (1047) után, Mór püspök és Fülöp apát kérésére, a király engedélyével! „Az apát a püspökkel és a szerzetesekkel, zárt ajtók mögött a tiszteletre méltó testet, illő tisztelettel és hódolattal eltemette (abbas cum episcopo et monachis clausis ianuis, *corpus venerabile* sepelierunt cum debita reverentia et honore...).⁷⁷ A nemrégiben elhunyt halottat itt is tiszteletre méltó testnek nevezik, ugyanúgy mint László királynál!

II. András király (1205-1235) sírját négy helyszínen is említik a források: a Pozsonyi, a Münchener, a Zágrábi és a Várad-i krónikák, valamint Bonfini és Thuróczy az egresi ciszter kolostort mondja, a Budai, a Cornides, a Toldy-kódex viszont azt írja, hogy *először* a várad-i székesegyházban volt az ideiglenes (!) sírja. Mügelin Henrik pedig Fehérvár mellett szállt síkra. A XIII. századi Albericus nemcsak megerősíti Váradot (Andreas rex Hungarie moritur et sepelitur in civitate Waradino), sőt hozzáteszi: a pilisi (Pilisszentkereszt) szerzetesek, akiknek a sírboltjában volt eltemetve a megölt Gertrud királyné, (akinek a sírját a régészek megtalálták!), pereskedtek a várad-iakkal a király teste megszerzéséért (reclamantibus abbate et fratribus de Pelicio, et super hoc causam agentibus).⁷⁸ Végül az egresi apát megkapja Váradtól Endre király holttestét, akit második felesége, Jolánta mellé temettet.⁷⁹

„Ha a kis tekintélyű szakember a nemzet összes történetét tárgyaló híresebb írók figyelmezteti némely megczáfolt és további tarthatatlan állításai

⁷³ Fügedi Erik, Somogyvár francia monostora. In: Szent László és Somogyvár. Szerk. Magyar Kálmán. Kaposvár, 1992, 55-60. Furfangos kérdés, hogy Biczó Piroska miből tudta megállapítani, hogy Boleszló somogyvári zarándoklata semmilyen módon (!) sem bizonyítja Szent László somogyvári temetését. Id. mű 13.

⁷⁴ Kerny Terézia, László király szentté avatása és kultuszának kibontakozása. (1095-1301) In: Ősök, táltosok, szentek. Szerk. Pócs Éva és Voigt Vilmos. MTA Néprajzi Kutató Intézet, Budapest, 1996, 179.

⁷⁵ Solymosi László id. mű (2012) 163.

⁷⁶ Solymosi László id. mű (2012) 163. – uő id. mű (2017) 22.

⁷⁷ SRH II. 565. – Árpád-kori legendák és Intelmek. Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1983, 91-92.

⁷⁸ Mátyás Flórián, Magyar történelmi problémák. Századok 28 (1894) 295. – uő Szt. László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése. Akadémiai Értesítő 11 (1900) 495-504. – Kerny Terézia id. mű (1996) 162. – Gombos, Catalogus I. 32.

⁷⁹ Amíg Somogyvár esetében kizártnak tekintik a király holttestének átvitelét Váradra, II. András esetében így fogalmazznak: „...az látszik valószínűnek, hogy II. Andrást először a várad-i székesegyházban temethették el, az egresi monostor azonban bizonyítani tudta a király végakarát az ottani temetkezésre vonatkozóan, és a király földi maradványait átvitték (!) Egresre.” Biczó id. mű 33. Legújabbban előkerültek csontmaradványok!

módosítására, lenéző mosollyal szokott ez utalni ünnepezt írók sokaságára, akik mind azon véleményt vallották, melyet továbbra is fönn akar tartani, bármely érvelés ellenében.”⁸⁰ SL feljogosítva érezte magát, hogy megsemmisítő ítéletet mondjon szaktársai (sőt, saját maga!) felett, azért, hogy megfosszon egy nemzeti történelmi emlékhelyet az egyre erősebb aurájától. Célját nem is rejtegeti. Ezt írja: „a somogyvári királysír legendája végére jártunk. A Szent László alapította váradi székesegyház visszakapta, ami mindig is az övé volt, Somogyvárnak pedig meg kell *válnia* attól, ami sohasem volt a sajátja... Somogyváron sohasem volt királysír. Mindannyiunknak, a legenda fabrikálóinak (?!), táplálóinak és szemlélőinek pedig marad a tanulság, és a mítosz *leépítésének* kötelezettsége. Ami sokkal nehezebb feladatnak ígérkezik, mint amilyen a mítoszteremtés volt.”⁸¹

Solymosi László kijelölt bér munkát végzett, s ezzel a művével foglalta el székét az Akadémia rendes tagjai között. Teljesítményével, sajnos, nincs egyedül.

Rövidítések

ÁUO	Árpád-kori Új Okmánytár, I–XII. kötet. Közzéteszi Wenczel Gustáv. Pest, 1862.
DHA	Diplomata Hungariae Antiquissima, Volumen I. 1000–1131. Edendo Györffy György, Budapest, 1992.
Gombos	Catalogus Albinus Franciscus Gombos, Catalogus fontium historiae hungaricae. I–II. Budapest, 1937.
MGH	Monumenta Germaniae Historica Scriptorum I–XXIV. Ed. E. Pertz Hannover, 1876–1900.
MNG	Műemlékek Nemzeti Gondnoksága
MMFH	Magne Moraviae Fontes Historici I–IV. Brno, 1967–1971.
PPKE	Pázmány Péter Katolikus Egyetem
SRH	Sriptores rerum hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. I–II. Ed. Szentpétery Imre. Budapest, 1937/38. (Reprint: Nap Kiadó, 1999.)
UB	Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg. I–IV. Graz–Köln, 1955–1985.
WBG	Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt

⁸⁰ Mátyás Flórián id. mű (1894) 291.

⁸¹ Solymosi László id. mű (2012) 151., 169. – uő id. mű (2017) 23.